

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ СКЛАДНИК ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ

CULTUROLOGICAL COMPONENT OF TRAINING OF SPECIALISTS IN THE FIELD OF TOURISM AND HOSPITALITY IN THE CONDITIONS OF POLICULTURALITY

Стаття присвячена проблемі культурологічної підготовки фахівців з туризму та гостинності в закладах вищої освіти, розкриттю ознак полікультурності навчального середовища й ролі в ньому мистецького контексту. Обґрунтовується позиція, що саме культурологічний підхід у системі туристичної освіти дає змогу всієї галузі туризму та гостинності вийти на більш високий рівень професійності й адекватно відобразити більш глибоке розуміння туризму не просто як сукупності подорожей і розваг, а як потужний фактор інтеграції та генерації духовності.

Розкривається сутність процесу культурологічної підготовки конкурентоспроможного фахівця у сфері туризму та гостинності, що передбачає зміну характеру професійної діяльності фахівців цього профілю, адже професійна діяльність у сфері туризму й гостинності має чітко виражену полікультурну спрямованість. Автор аналізує особливості сучасного полікультурного простору навчального середовища, який є багатовимірним, складним і суперечливим.

Розкривається зміст культурологічної підготовки фахівців з туризму та гостинності й визначаються умови, за яких цей процес буде більш успішним і сприятиме підвищенню рівня їхнього професіоналізму.

На основі узагальнення теоретичних положень і практичного досвіду з метою ефективного вирішення завдань культурологічної підготовки фахівців з туризму та гостинності автор використовує системний підхід. Розроблена автором структурно-функціональна модель процесу культурологічної підготовки фахівців з туризму та гостинності у вищих закладах освіти відображає її основні складники й специфічні риси їх взаємодії; ознаки полікультурності освітнього простору.

У процесі дослідження вивчені ознаки культуровідповідності туристської освіти, проаналізовано особливості й механізми створення полікультурного освітнього середовища, охарактеризовані складники культурологічної підготовки фахівців з туризму та гостинності. Визначені автором особливості мистецького контексту як ефективного чинника створення полікультурного освітнього простору й культурологічної підготовки фахівців з туризму та гостинності. Визначені автором особливості мистецького контексту як ефективного чинника створення полікультурного освітнього простору й культурологічної підготовки фахівців з туризму та гостинності. Визначені автором особливості мистецького контексту як ефективного чинника створення полікультурного освітнього простору й культурологічної підготовки фахівців з туризму та гостинності. Визначені автором особливості мистецького контексту як ефективного чинника створення полікультурного освітнього простору й культурологічної підготовки фахівців з туризму та гостинності.

Ключові слова: культурологічна підготовка, полікультурне навчальне серед-

овище, полікультурний освітній простір, мистецький контекст, структурно-функціональна модель культурологічної підготовки.

The article is devoted to the problem of cultural training of specialists in tourism and hospitality in higher educational establishments, the disclosure of signs of multicultural learning environment and the role of the artistic context to it. The position is substantiated that the cultural approach in the system of tourism education allows the whole field of tourism and hospitality to reach a higher level of professionalism and adequately reflect a deeper understanding of tourism not just as a set of travel and entertainment, but as a powerful factor of integration and spirituality. The essence of the process of cultural training of a competitive specialist in the field of tourism and hospitality is revealed, that involves changing the nature of professional activity of specialists in this field, as professional activity in the field of tourism and hospitality has a clear multicultural orientation. The author analyzes the features of the modern multicultural space of the educational environment, which is multidimensional, complex and contradictory.

The content of cultural training of specialists in tourism and hospitality is revealed and there are determined conditions under which this process will be more successful and help to increase the level of their professionalism.

The author uses a systematic approach based on the generalization of theoretical positions and practical experience in order to solve the problems of cultural training of specialists in tourism and hospitality more effectively. The structural-functional model of the process of cultural training of specialists in tourism and hospitality in higher educational establishments developed by the author reflects its main components and specific features of their interaction; signs of multicultural educational sphere.

In the course of the research the signs of cultural conformity of tourist education are studied, the peculiarities and mechanisms of creation of multicultural educational environment are analyzed, the components of cultural training of specialists in tourism and hospitality are characterized. The features of the artistic context identified by the author as an effective factor in creating a multicultural educational sphere and cultural training of specialists in tourism and hospitality contribute to the formation of skills to interpret and evaluate works of art; to apply in professional activity the means and technologies of cultural interaction, which will be aimed at creating the image of tourist travel and its tourist attractiveness by means of fine arts.

Key words: cultural training, multicultural educational environment, multicultural educational sphere, artistic context, structural-functional model of cultural training.

УДК [378.147:008](338.48+640.4)-057.4(045)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/35.13>

Богатирьова Г.А.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри туризму та
країнознавства

Донецького національного університету
імені Михайла Туган-Барановського

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Важлива роль у реалізації завдань «Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року» [8] належить неперервній професійній туристичній освіті, якість якої потребує вдосконалення. У вищезазначеному документі вказується, що Україна відстає від провідних держав світу за рівнем розвитку туристичної інфраструктури та якості туристичних послуг. Саме тому організація якісної системи професійної підготовки фахівців туристичного супроводу й обслуговування стає першочерговим завданням вищих навчальних закладів відповідного профілю. Потребами сучасного ринку праці є фахівці, особистісні якості яких відповідають загальнолюдським і національно-культурним цінностям у поєднанні з високим рівнем професійної компетентності.

Сучасні умови становлення професіонала вимагають такого освітнього простору, який вибудовується на засадах полікультурності, чіткого визначення системи знань, умінь і навичок, професійних компетентностей, особистісних якостей фахівця. Якісну підготовку висококваліфікованих і високоосвічених спеціалістів у сфері туризму та сфери гостинності можливо здійснити за умови використання культурологічного підходу через наповнення культурологічним змістом процесу підготовки та зміни характеру професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання реалізації культурологічного підходу в теорії та практиці вищої школи обґрунтовано в працях Є. Баллера, Є. Бондаревської, І. Зязюна, О. Рудницької, В. Сластьоніна та ін. Окремі аспекти культурологічної спрямованості підготовки майбутнього фахівця досліджуються в працях Л. Буювої, І. Луцької, В. Маслової, О. Попової, Н. Сердюк та ін.

Проблемі становлення й розвитку культурологічних засад туристської освіти приділили увагу вчені: Л. Безкоровайна, Т. Зюзіна, В. Федорченко, Н. Фоменко та ін. На їхню думку, культурологічна парадигма сприяє кращому розумінню особливостей професійної підготовки бакалаврів з туризму у вищих навчальних закладах [1; 2; 9; 10]. Культурологічною парадигмою сучасної освіти вони вважають рівноправну взаємодію учасників навчального процесу, спрямованого на формування мотивації та інтересу до культури іншого народу, розвиток аналітичних умінь, які будуть необхідні під час зіставлення й аналізування культурних явищ, способу життя чи ментальності того чи іншого етносу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На жаль, полікультурна підготовка у виші є фрагментарною, досить загальною й еkleктичною; недостатнє наповнення змісту освіти мистецьким контекстом.

Мета статті. Обґрунтовується позиція, що саме культурологічний підхід у системі туристичної освіти дає змогу всій галузі туризму вийти на більш високий рівень самосвідомості й адекватно відобразити глибинне розуміння туризму не просто як сукупності подорожей і розваг, а як потужного фактору інтеграції та генерації духовності. Для досягнення мети використано комплекс теоретичних та емпіричних методів, за допомогою яких виявлено низку проблем, що уповільнюють процес культурологічної підготовки фахівців сфери туризму та гостинності до викликів сучасного ринку туристичних послуг. Розроблена структурно-функціональна модель культурологічної підготовки фахівців сфери туризму та гостинності в умовах полікультурності відображає багатосегментність туристичної індустрії й необхідність забезпечення ефективної роботи щодо формування туристичного продукту чи надання туристичних послуг. Саме рівень культурологічної підготовки фахівців туристичної діяльності дасть змогу реалізувати механізм передачі культурних норм і цінностей у процесі здійснення професійної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція України в міжнародний туристичний простір вимагає підготовки фахівців, здатних плідно працювати в умовах мультикультурного світу на засадах міжкультурного діалогу. Аналіз наукових праць учених доводить, що привабливий імідж України на міжнародній арені має створювати нова генерація кваліфікованих кадрів індустрії туризму, що примножать традиції української гостинності й забезпечать високий рівень обслуговування вітчизняних та іноземних туристів, який буде відповідати сучасним стандартам якості послуг.

Реформування системи професійної туристської освіти та її вдосконалення в умовах полікультурності вимагають завдання, зазначені в Стратегії розвитку туризму та курортів України на період до 2026 р. [8].

У цьому контексті культурологічний складник ми трактуємо як методологічний засіб, завдяки якому в умовах полікультурності формується особистісна детермінація здобувачів у культурі й відбувається соціокультурний розвиток особистості. Готовність фахівців у сфері туризму та гостинності до роботи в умовах полікультурності дасть змогу ефективно і професійно взаємодіяти з різними людьми, у тому числі із зарубіжними партнерами, що дасть можливість спиратися на систему поведінкових норм, заснованих на готовності до діалогу культур, терпимості, толерантності, поваги до культури партнерів комунікації. Як показує аналіз освітнього процесу закладів вищої освіти України, він залишається традиційним, педагогічні технології, які використовуються, не враховують полікультурний складник.

І. Ісаєв акцентує увагу на важливості технологічного аспекту культурологічного підходу [3]. Ми вважаємо, що умови полікультурності потребують змін студента як особистості й тому набуває актуальності особистісно творчий підхід. Саме тому інструментально-нормативна модель підготовки фахівців сфери туризму і гостинності повинна бути замінена на культуротворчу.

Культурологічний підхід визначається вченими як конкретно-наукова методологія пізнання та перетворення реальності, основою якої є аксіологія: бачення світу через призму поняття культури, розуміння її як культурного процесу. Ідеться про створення культуровідповідного полікультурного навчального середовища, усі компоненти якого наповнені людськими смислами й формують здатність до культурного саморозвитку та самовизначення у світі культурних цінностей, коли відбувається оволодіння механізмом засвоєння культурних норм і розвивається потреба в мистецькій самоосвіті [4].

За іншим визначенням, культурологічний підхід – це напрям у практиці, в основі якого лежить принцип культуровідповідності освіти, котрий жодним чином не суперечить науковому змісту освіти, а доповнює його та збагачує [6]. З нашої точки зору, цей підхід забезпечує справжню гуманізацію та гуманітаризацію туристської освіти.

Нааявні суперечності між зростанням обсягів знань, умінь і навичок, що необхідні сучасному фахівцю сфери туризму й гостинності, і недостатньою модернізацією, сталими формами підготовки студентів у закладах вищої освіти потребують розробки механізмів створення полікультурного освітнього простору, наповнення процесу підготовки мистецьким контекстом, створення такого освіт-

нього середовища, у якому кожен суб'єкт стане носієм багаторівневої культурної інформації.

Сьогодні актуальним є завдання забезпечити майбутніх фахівців сфери туризму знаннями, що дадуть змогу їм діяти професійно не лише в умовах виконання поточних завдань, а й ефективно працювати в умовах інтеркультурної взаємодії.

Виходячи з положення, що туризм є формою вираження і способом реалізації діалогічної природи культури, важливим є ціннісний підхід до змістового складника підготовки фахівців. Вибір ціннісного підходу, на думку Л. Безкоровайної, «обумовлює система ціннісних орієнтацій, що демонструє значущість соціальних, культурних, моральних та освітніх аспектів» [1].

Культура безпосередньо впливає на зміст усіх компонентів туристської освіти. В умовах, коли туризм у сучасному суспільстві стає засобом виховання поваги, сприйняття й розуміння різноманіття різних культур, набуває актуальності культурологічне забарвлення індивідуалізації освітньої траєкторії кожного студента. Посилюються вимоги до технологічно-операційних способів подання навчального матеріалу, передусім художньо-естетичного змісту. Формування емоційно-ціннісного ставлення до духовного спадку людства сприятиме формуванню ціннісних домінант сучасної молоді. У цьому аспекті створюється сприятливий полікультурний простір, у якому домінуватиме міжкультурна комунікація й комунікативні техніки презентації туристичного продукту. Урахування культуротворчих аспектів професійної туристичної діяльності дасть змогу якісно й ефективно інтерпретувати культурологічне знання як своєрідний соціогуманітарний простір.

Рис. 1. Структура культурологічної підготовки фахівців з туризму та гостинності

Джерело: складено автором на основі [1–7]

Створення сучасної туристської освіти на засадах полікультурної толерантності сприятиме реалізації діалогічної природи культури й задовольнить потреби туристичного вітчизняного ринку у висококваліфікованих спеціалістах.

Аналіз процесу формування особистості фахівці з туризму та гостинності із застосуванням системного підходу дав змогу виокремити його структурні компоненти. Структура системи представлена у вигляді розробленої й апробованої

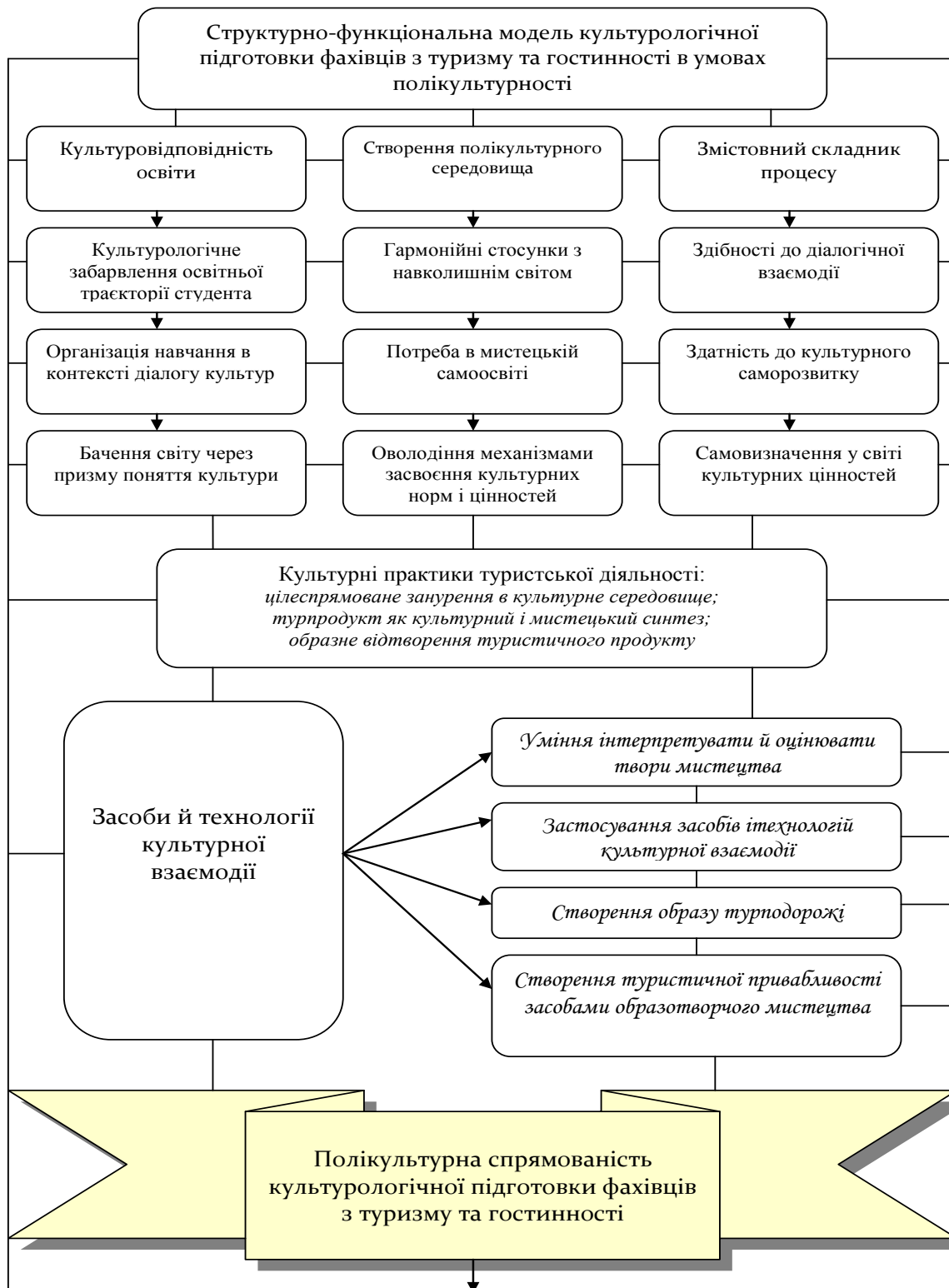

Рис. 2. Структурно-функціональна модель формування культурологічної компетентності бакалаврів з туризму засобами образотворчого мистецтва

Джерело: складно автором

структурно-функціональної моделі культурологічної підготовки фахівців в умовах полікультурності. Проведена робота переконує, що культурологічна підготовка здійснюється лише тоді, коли вона наповнена мистецьким контекстом, який розглядається як система життєдіяльності майбутніх фахівців.

Основними ознаками моделі системи є самостійність пов'язаних частин, наявність внутрішньої організації, підпорядкованість і співпорядкованість компонентів, цілеспрямованість по суті, стійкість і динамічність, необхідність управління. У моделі відображено компоненти, кожен із яких має свої завдання функціонування, спрямовані на досягнення основної мети.

Основними компонентами моделі є визначені нами ознаки культуровідповідності освіти і створення полікультурного навчального середовища, які передбачають упровадження й реалізацію культурних практик туристичної діяльності під час навчання фахівців з туризму та гостинності. Мова йде про цілеспрямоване занурення в полікультурне освітнє середовище, а саме вміння орієнтуватися в новому просторі культури, у різноманітності культурних проявів. У цьому допомагає можливість спілкуватися зі студентами-іноземцями, які навчаються в групах спеціальності 242 «Туризм», вибудовувати взаємини з людьми різних культур через знайомство з традиціями туристської діяльності різних країн. Маючи на увазі, що за різноманітністю культурних проявів ми маємо загальнолюдський потенціал і досвід, таке спілкування розвиватиме здатність артикулювати й порівнювати в контекстах власної та будь-якої іншої культури те, як по-різному задовольняються основні людські потреби. На практиці нами використані різні музейні моделі, подорожі в простір культури іншої країни, ознайомлення з дестинаціями, артефактами, архітектурою, виставками тощо. При цьому враховуємо, що класичні форми туристичної діяльності стають усе більш розвиненими й культурно орієнтованими. А отже, можливе використання таких форм культурологічної діяльності, які виходять за межі турбізнесу. Мова йде про мистецькі практики, засоби й технології культурної взаємодії, у процесі яких формуються вміння оцінювати та інтерпретувати твори мистецтва, визначити мистецьку цінність об'єктів туристичної галузі. Оволодіння культурними практиками в процесі підготовки фахівців з туризму та гостинності туризму дає змогу визначити одним із чинників успішної культурологічної підготовки образотворче мистецтво. Це дасть змогу проектувати мистецькі засоби на культуру подорожі, дослідити пласт взаємодії культури та туризму, активізувати процес функціонування полікультурного простору туристської діяльності.

Висновки. Сучасна модель освіти повинна забезпечити інтеграцію різних способів освоєння навчального матеріалу на основі взаємодії репродуктивних і творчих його елементів, прагнути до

культурної наповненості методів навчання, розвитку механізмів передачі засвоєних культурних норм і цінностей. Найважливішими умовами формування конкурентоспроможної національної економіки на основі чинників інтелектуально-інноваційного розвитку є створення найсучаснішого освітнього середовища, орієнтованого на гармонізацію національних і міжнародних стандартів вищої освіти; інтеграцію до Європейського освітнього простору.

Зміна змісту підготовки фахівців з туризму та гостинності у вищих навчальних закладах можлива за умов оволодіння здобувачами вищої освіти не лише вміннями виконання поточних операцій, а компетенціями, які необхідні для забезпечення ефективної роботи з формування туристичного продукту на засадах взаємодії культури та туризму. Культурологічна підготовки на засадах полікультурності й системного підходу дасть змогу впроваджувати інноваційні туристичні практики, які в змозі забезпечити здобувачів вищої освіти знаннями й навичками, що дають можливість професійно діяти в сучасних умовах функціонування туристичної галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Безкоровайна Л.В. Концепція професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах. *Освітнологічний дискурс*. 2017. № 1–2 (16–17). С. 67–78.
2. Зюзіна Т.О. Теоретико-методологічні засади змісту культурологічної підготовки студентів у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2010. 42 с.
3. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учебное пособие. Москва, 2002. 208 с.
4. Дубасенюк О.А. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 412 с.
5. Лозовецька В.Т. Мотиваційна основа професійного розвитку сучасного фахівця туризму. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, досвід, проблеми*. Вип. 44. Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. С. 123–127.
6. Лук'янова Л.Г. Освіта в туризмі : навчально-методичний посібник. Київ, 2008. 719 с.
7. Сакун Л.В. Теорія і практика підготовки фахівців сфери туризму в розвинутих країнах світу : монографія. Київ : МАУП, 2004. 399 с.
8. Стратегія розвитку туризму та курортів України на період до 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.03.2021).
9. Федорченко В.К. Педагогіка туризму. Київ : Слово, 2004. 296 с.
10. Фоменко Н.А. Туризм: діалог культур і освітніх систем. *Наукові записки КУТЕП. Серія «Філософські науки»*. 2014. Вип. 16. 2014. С. 9–21.
11. Черезова М.В. Зміст професійної туристичної освіти. *Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія «Педагогічні науки»*. 2013. Ч. III. № 18 (277). С. 96–102.